

Lidt om Herregaarden Todbøl og dens Ejere.

Af Severin Christensen, Skjoldborg.

DYBT nede i en Dal, sydvest for Kallerup Kirke i Thy, laa det ældgamle, nu forsvundne Herresæde Todbøl. Egnen er bakket med store Sænkninger, omgivet af talrige sammenhængende Højdedrag, og langt ude mod Vest, hinsides den store Hundborg Mose, øjnes Vesterhavets hvidtoppede Klitrække.

Todbøl var gennem flere Aarhundreder en af de anseeligste Herregaarde i Thy, og i Aaret 1782 oprettedes et Stamhus med Todbøl som Herresæde, men denne Storhed varede kun kort, thi allerede 1799 fik Ejeren Tilladelse til at erstatte Stamhuset med en Fideikommiskapital, og Udstykningen tog saa straks sin Begyndelse.

Den gamle Borggaard var bygget paa en Forhøjning i den vestlige Del af et Engdrag, der som en Arm fra den store Mose strækker sig mod Sydøst ind mellem Kallerup og Snedsted Sogne. I dette Engdrag bugter en lille Bæk sig vestpaa tæt sønden om den hyggelige og velbyggede Bondegaard "Store Todbøl", som nu ligger paa den gamle Borggaards Plads. Alle Bygninger er forsvundne eller ombyggede i Løbet af de sidste Hundrede Aar. Den tavlede Stenbro i Gaarden er nu den eneste Levning, der er tilbage fra Herregaardstiden. De gamle Volde og Grave omkring Borggaarden er ogsaa snart jævnedes eller tilgroede, og der hvor Ladegaarden i sin Tid havde sin Plads, findes nu Thybanens Skinnevej samt den lille Station, som bærer Navnet Todbøl.

=====

I.

Hvorledes Herregaarden har set ud i tidligere Tid, særlig i det 17. og 18. Aarhundrede, fremgaar af en gammel Vurderingsforretning, der er nedskreven 1791, og som nu opbevares paa Statsarkivet i Viborg. Ved Hjælp af dette Dokument og tillige ved opmaalingen paa Stedet, hvor Todbøl har ligget, er det lykkedes at konstruere et skematisk Rids af alle de forsvundne Bygninger, deres Størrelse og indbyrdes Beliggenhed. Da de fleste af Bygningerne ved den Tid (1791) var gamle og skrøbelige, havde de sikkert staaet i flere Hundrede Aar. Medfølgende Grundrids viser os derfor et ganske paalideligt Billede af det gamle Todbøl, saaledes som det maa have set ud i Herremandsvældens Glansperiode.

I Følge Beskrivelsen af 1791 bestod Borggaarden af fire Fløje, som var sammenbyggede i en Kvadrat. Bygningerne var opførte af Mur- og Bindingsværk og havde

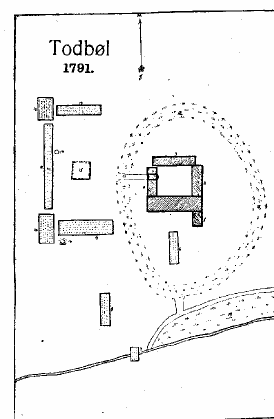
teglhængt Tag. Indkørselen til Gaarden foregik fra Vest og Gravene kunde sættes under Vand ved Tilløb fra den lille Bæk, som løb forbi Gaarden.

Sønden og østen for Borggaarden laa Haven, hvori der fandtes et Lysthus, opført af Egetømmer, og som blev vurderet til 21 Rdl.

Den søndre Fløj af Borggaarden var to Etager høj og maa betragtes som den egentlige Hovedbygning. Den var 56 Alen lang, og heri fandtes saavel Stuer som Kammere i stort Antal. I den østre Ende havde Køkkenet sin Plads. Denne store Bygning, der blev ombygget fire Aar efter, maa derfor i Aaret 1791 have været gammel. Den blev dog vurderet til 1920 Rdl.

Nordre Fløj, der var 45 Alen lang og kun en Etage høj, benyttedes som Bryggers og Tørvehus. Da den kun blev ansat til en Værdi af 108 Rdl., maa den nærmest betegnes som faldefærdig. Den blev ombygget 1794.

Den østre Fløj var en Etage høj, 30 Alen lang og indrettet til Domestique (Tyende) Værelser og Borgstue. Værdi 420 Rdl.

Borggaarden:

1. Sdr. Fløj (toetages).	7. Mølle- & Møllehus.	14. Brønd.
2. Østre Fløj.	8. Smedie.	15. Mødding.
3. Nordre Fløj.	9. Lade.	16. Kalkhule.
4. Vestre Fløj.	10. Lade.	17. Indkørsel.
5. Kvist (Beliggenheden noget usikker).	11. Øksenhus.	18. Voldgrav.
6. Stald- og Kusiekem.	12. Lade.	19. Mølle-dam. i Eng.
	13. Heste- & Faaresti.	

Den vestre Fløj af Borggaarden var som foregaaende kun en Etage høj og 29 1/2 Alen lang. Tværs igennem Huset førte en Port, den eneste Adgang til Borggaarden. Sønden for Porten laa Herskabets daglige Værelser, og norden for Material- og Tørvehus. Værdien af dette Hus var 390 Rdl.

Fra søndre Fløj udgik mod Syd et Fløjhus, som var 14 1/8 Alen langt og indeholdt Havestue og Storstue. Værdi 480 Rdl.

Under dette Fløjhus og under 9 Fag af den søndre Fløj fandtes en stor Jordkælder, indrettet af ny faa Aar i Forvejen, og brugtes til Mejerilokale. Denne Jordkælder blev vurderet til 200 Rdl.

Sønden for Borggaarden laa en 35 Alen lang teglhaengt Bygning, der benyttedes til Hestestald, Vognremisse og Kuskekammer. Værdi 360 Rdl.

Ved søndre Ende af sidstnævnte Hus var udbygget et Halvtag, 11 ½ Alen langt. Værdi 40 Rdl.

Møllehuset laa sydfor Gaarden og var rimeligvis bygget tværs over Bækken. En Del nedrammede Egepæde ses endnu paa dette Sted. Huset var 15 Alen langt, opført af Ege- og Fyrretømmer med murede Vægge og Straatag. Halvdelen af Huset var bygget 1791. Mølleværket var sat til 300 Rdl., med Huset til 510 Rdl.

En Bygning sønden for Ladegaarden, 32³/₄ Alen lang, opført af Fyrretømmer, dels med murede og dels med lerklinede Vægge og Straatag, benyttedes som Smedie, Vognhus og Møllestald. Værdi 84 Rdl.

Ladegaarden laa vest for Borggaarden, saaledes som Tegningen viser, og bestod af 3 Lader og 2 Staldbygninger. Disse Bygninger havde alle murede Vægge og Straatag.

Søndre Lade var 57 ½ Alen lang og bygget af Egetømmer. Værdi 420 Rdl.

Ved vestre Ende af denne Lade laa en anden Lade, der var bygget af ny faa Aar i Forvejen. Den havde en længde af 32 Alen og var opført af Fyrretømmer. Værdi 720 Rdl. Denne Lade blev siden flyttet og danner nu den vestlige Halvdel af Gaarden "Store Todbøl"s Ladebygning.

Vestre Fløj af Ladegaarden var 88³/₄ Alen lang og benyttedes som Øksenhus. Tømmeret var af Fyr og Eg. Værdi 990 Rdl.

Ved Nordenden af Øksenhuset laa den tredje Lade, der var opført af Fyr- og Egetømmer. Den var 25 Alen lang og havde en Værdi af 300 Rdl.

Nordre Fløj, 47 ½ Alen lang, bygget af Fyr og Eg, benyttedes som Stald og Faaresti, og var ansat til en Værdi af 570 Rdl.

Inde i Ladegaarden laa den store Mødding, og tæt op til Øksenhuset fandtes Brøndene, der sandsynligvis modtog et rigeligt Tilløb fra Møddingen, men i gamle Dage betød dette ikke ret meget, en lille Tyfusepidemi engang imellem stammede maaske nok herfra, dog dertil blev der ikke taget synderligt Hensyn.

Endelig har man i Huskrogen sydfor de to søndre Lader fundet en meget stor overdækket Kalkkule, som indeholdt mange Tønder Kalk. Vel sagtens en Levning fra et i Fortiden afbrudt eller forstyrret Byggearbejde.

Faa Aar efter, 1794 og 95, skete der en gennemgribende Forandring med Borggaardens Bygninger. Det nordre Fløjhus blev ombygget 1794. Længden blev nu 52 Alen, og Bredden er opgivet til 13 Alen. Bygningsmateriellet var

Egebindingsværk, Tegltag og tavlet Mur. Dette Hus var indrettet til Storstue, Gæstekammer, to Forstuer, Dagligstue, Ammestue, Sovekammer, Køkken, Spisekammer, Fadebur, Folkestue og Bryggers. Paa Loftet fandtes to Værelser, indrettede som Gæstekamre. Beboelsesværelserne var malede og havde gipsede Vægge. I Bygningen fandtes 3 Skorstene, 4 enetages Vindovne og 4 Bilæggerovne samt 2 indmurede Kobberkedler, hvoraf den ene kunde rumme 1 Td., den anden ½ Td. Denne Bygning blev vurderet til 2310 Rdl., og den beboedes af Herregaardsforpagteren med Familie. I Køkkenet stod til for faa Aar siden en Jernstang, hvori Aarstallet 1793 var indhugget. Det er væsentlig den samme Bygning, som den Dag i Dag er Stuehus i "Store Todbøl".

Søndre Fløj, den store toetages Bygning, blev ombygget i Aaret 1795. Den ny Bygning var kun en Etage høj, 52 Alen lang, 13 Alen bred og opført af lignende Materiale som nordre Fløj. Heri fandtes en Forstue, en Storstue; en Dagligstue, et Sovekammer, et Gæstekammer, Køkken, Spisekammer, Fadebur og Pulterkammer samt Jordkælder under 10 Fag og to Ovenkamre. Værelserne havde gipsede Vægge, Døre og lofter var malede. I Bygningen fandtes tre Skorstene, tre Vindovne og to Bilæggerovne. Værdi 2520 Rdl. Denne Bygning blev faa Aar efter nedbrudt og bortflyttet, maaske til Irup, thi da Ejeren i Aaret 1800 solgte Gaarden, forbeholdt han sig Ret til uhindret at nedbryde og bortføre det søndre Hus i Borggaarden.

II.

Den sidste adelige Ejer af Todbøl boede ikke paa Gaarden, hvorfor Værelserne i søndre Fløj paa hans Tid tildels var ubeboede, men der fandtes dog en Del Møbler, Sengeklæder og andet Husgeraad, som sandsynligvis stammede fra tidligere Ejere og var meget gammelt. I Aaret 1798 lod Ejeren alle Møblerne og det løse Inventar optælle og beskrive, men det viste sig, at en stor Del af Møblerne var ubrugelige; og der klagedes over, at Sengeklæderne ikke kunde bevares for Mus og andet Utøj.

Møblementet og Inventariet i søndre Fløjhus var følgende:

I Storstuen: 1 Thebord indlagt med Sten. 6 Stole med udstoppede Sæder og tavlet Betræk. 4 Stole med Ladersæder. 1 gl. Skilderi.

I Dagligstuen: 1 Egebord paa Fod. 7 gl. Læderstole med Guldlæders Betræk.

I Sovekammeret: 2 store Spejle med forgyldt Ramme, 1 mindre do. 1 Skarmbræt.

Paa det vestre Loftskammer: 3 Stole med Lædersæde. 1 grønt Stolpesengested med prikket Sirtses Gardin og 2 Krølhaarsmadrasser, den mindste til at lægge under Hovedet. 1 rødmalet

Stolpesengested med rødt Omhæng og en gl. Hømadras.

I disse to Senge fandtes en Del Sengeklæder: 2 Skinddyner, 3 blaastribede Bolsters Underdyner, 2 rødstribede Underdyner, 1 Sirtses Overdyne med Dun, 1 tavlet Overdyne med Dun, 1 stribet Kartuns Overdyne med Dun, 3 Hovedpuder med Dun, 2 rødstribede Bolsters Hovedpuder, 1 mindre Hovedpude, 1 lang blaastribet Olmerdugs Hovedpude og 2 korte rødstribede Hovedpuder.

Efter Tidens Skik skulde Sengene være velforsynede med Klæder, men her er ogsaa paa de to Senge i alt 10 Dyner og 11 Puder foruden Madrasserne, der vel nok dengang som nu blev anbragt i Bunden af Sengene.

Paa det østre Loftskammer: 1 stort firkantet Bord paa Fod. 1 lille firkantet Bord. 4 Læderstole. 2 gl. Stole med Plysch Betræk. 1 Seng med 6 Dyner og 15 Puder, deriblandt 2 Skinddyner og 1 Skindpude. 1 Seng med 2 Dyner og 5 Puder.

I Skyttens Kammer: 1 Fyrrebord paa Fod. 3 gl. Læderstole. 1 gl. Boghylde.

I det store Kammer nærmest ved Dagligstuen: 1 stort rundt Slagbord. 5 Lænestole med Guldlæders Betræk. 1 Ottedags Stueur i Hus. 1 rundt Spejl med sort Ramme. Hvide Gardiner.

Forøvrigt var der kun faa Møbler i de forskellige Værelser. Det meste har vel sagtens været ført bort.

Bryggers og Fadebursudstyret synes dog at have været mere fuldstændigt. Det ser ud, som om blot de kostbareste Stykker af Sølv har været ført bort.

I Bryggerset opbevaredes Kar, Baljer, Deinekar, Stripper og Spande, 50 Mækkebøtter, 8 Malkespande, 5 Saaer, 2 Ostebaljer og 2 Kærner, den ene med Gyngeark.

I Fadeburet stod tre store Skabe, hvoraf de to var fyldt med en Mængde Husgeraad. I det ene Skab opbevaredes Dækketøj, Lagner og forskellige andre Genstande. Der var 8 Bordduge og 30 Hørgarns Servietter. 1 Blaargarns Dug og 18 Servietter, 4 Folkeduge, 14 Haandklæder, 15 Lagner og 24 Pudevaar samt flere andre Ting.

Et stort sortmalet Skab paa Fod indeholdt: 12 Par pletterede Knive og Gaffler. 1 Sølv Sukkerbøsse, 6 Sølv Spiseskeer, 5 Sølv Theskeer, 1 Par Forskærknive med Hornskafter samt en Mængde Stentøj, Kopper, Tallerkener, Glas, Skaaler og Kander.

Det tredje Skab (Spiseriskabet) var tomt. I Rækker under Loftet var anbragt en Del Stentøj, i alt 109 Tallerkener og 17 Fade, samt 10 Fade og 63 Tallerkener af Tin. Desuden fandtes i Fadeburet en Del Gryder og Kedler af Kobber, Former, Pander, 2 Thekedler, 1 Themaskine, 1 Vaffeljern, 1 Messing Fyrbækken, 1 4 Lispunds Jernbismær, 2 Stegespid, 1 Kaffekværn o.s.v.

I Køkkenet stod 1 Rulle med Stokke og 2 Slagborde. Gennem huset gik en **lang Gang**, og

deri stod en Brandsprøjte med Læderslanger. Hertil hørte 12 Spande, 1 lang Stige og 2 Brandhager.

Endvidere nævnes to Kamre, Malerkamret og Mælkekamret, der vistnok begge var indrettede i den store Kælder.

=====

III.

I det 13. og 14. Aarhundrede ejedes Todbøl af den danske Adelslægt *Glob*. Derefter kom den i de børglumske Bispers Besiddelse, men kort efter Reformationen var det Slægten *Høg*, som fik Gaarden i Eje, og den sidste Høg døde 1659. I *Vendelbo Stifts Historie* nævnes der Aar 1555 en *Fru Berte til Todbøl*, som havde købt Kallerup Degneboel og flere Ejendomme i Thy. Hvem denne Frue er, vides ikke, thi hos Trap (sidste Udgave) anføres *Enevold Stygge* som Ejer af Todbøl 1526, og det var hans Datter, Anne Stygge, som giftede sig med *Jørgen Høg* og bragte ham Gaarden i Medgift. *Jørgen Høg* døde 1589. Dennes Søn *Christen Høg* omtales 1603 eller 04, da han Pinsedag blev overfalden, sandsynligvis af adelige Voldsmænd, ved Sebbesund Færgested. Af Bødepengene, som han modtog i Erstatning for den litte Tort, skænkede han 400 Rdl. til Thisted Latinskole og 100 Rdl. til Kallerup Kirke. Den 22. Juli 1593 indgik han Ægteskab med Anne Ovesdatter Skram til Hammergaard, hvorved Chr. Høg ogsaa kom i Besiddelse af denne Gaard. Anne Skram døde 1631. Hvornaar Chr. Høg er afgaaet ved Døden, vides ikke, men han levede endnu 1634. Begge er begravede i Snedsted Kirke, men Gravstederne er forlængst forsvundne.

Chr. Høg efterlod sig to Sønner, Ove og Jørgen. Ove Høg var født i Aaret 1598. Kun 21 Aar gl. blev han optaget som Studiosus ved Universitetet i Leyden, hvor han rimeligvis opholdt sig i tre Aar. Efter at have været Sekretær i Kancelliet fra 1622-25 blev han Agent i Sverige under de vanskelige Forhold, som indtraf for Danmark, da Chr. IV drog ned til Tyskland for at hjælpe Protestanterne i Kampen mod Kejseren. 1627 blev Ove Høg Rentemester og fik Romsdalen som Len, udnævntes samme Aar til Krigskommissær i den tyske Krig, men døde allerede den 19de Januar 1628 kun 30 Aar gl. og ligger begravet i Nikolaj Kirke i København.

Den anden Søn var *Jørgen Høg*. Hans Fødselsaar kendes ikke, men 1633 nævnes han som Kornet, en Stilling, der svarer til yngste Løjtnant ved en Eskadron. Samme Aar blev han gift med Margrete Mogensdatter Gøye, men da hun døde snart, giftede han sig anden Gang med Regitze Vernerisdatter Parsberg, der var født 1612, og som overlevede ham i ti Aar. Hun ægtede senere Erik Høg til Bjørnsholm og døde 1666. *Jørgen Høg* ejede foruden Todbøl tillige Bailumgaard i Salling og Hammergaard, hvilken sidste han sandsynligvis

havde arvet efter sin afdøde Moder, Fru Anne Skram. Han døde i Aaret 1656 og blev begravet i Viborg Domkirke den 1. August s. A.

Jørgen Høg havde kun to Børn, en Søn og en Datter. Datteren Anne døde ung, og Sønnen *Mogens Høg* nævnes som Slægtens sidste Skud. Han var Krigsmand og kæmpede først i fremmede Lande. I et Slag nede i Tyskland mistede han sin venstre Haand, men beholdt dog denne Gang Livet. Under Svenskekrigen 1657-60 hørte han til det "lovlige Kruses" Regiment og var Oberstvagtmester til Hest. Han blev dødelig saaret i Kampen ved Nyborg den 14. Novbr. 1659. I den gamle Kirkebog staar anført, at "Mogens Høg til Todbøl døde paa den femte Dag efter, at han var dødelig saaret i Striden mod Rigets Fjender." Til denne Meddelelse har Præsten i Skjoldborg senere føjet det paa den Tid sædvanlige fromme ønske over den afdøde: "Gud giffuer hannem med alle sine Udvalgte en gledelig och ærfuld Opstandelse paa den store Dag (Christi Aabenbarelsesdag)." Hans Lig blev ført til Familiegravstedet i Viborg Domkirke.

Mogens Høg døde ugift men efterlod sig desuagtet en Søn, som dog først blev født ca. ½Aar efter hans Død. Den 16. Maj 1660 fødte nemlig en Fadeburspige paa Todbøl ved Navn Anne Eriksdatter en Søn, som efter Tidens Sædvane blev døbt næste Dag i Kallerup Kirke og fik i Daaben Navnet Jørgen, sandsynligvis efter den gamle Herremand Jørgen Høg. Som Barnefader skyldte hun velbaarne Hr. Mogens Høg til Todbøl, og da denne var død og begravet, fremkom han ikke med nogen Indsigelse mod Rigtigheden af Pigens Paastand. Ved Daaben stod en Løjtnant, hvis Regiment var indkvarteret i Snejstrup, og en Franskmand, Ami Lappelud, Faddere til Anne Eriksdatters Barn. Kort Tid efter maatte Anne bøde for sin Forseelse ved at staa aabenbar Skrifte i Kallerup Kirke, og Aaret efter, den 11. April 1661, stod Anna Eriksdatter igen aabenbar Skrifte, men denne Gang havde hun Selskab, thi Franskmanden Ami Lappelud maatte dele Skammen med hende. Fem Dage senere, den 16. April, viedes Ami Mich. Lappelud og Anne Eriksdatter fra Odense i Kallerup Kirke. De havde begge tjent hos Mogens Høg paa Todbøl. Man aner ikke straks, hvorfor de saa kort før deres Bryllup skulde stilles i Gabestokken, men Kirkebogen udviser, at den 23. Juni s. A. fik dette Ægtepar et Drengbarn døbt i Kallerup Kirke med Navnet Daniel. Præsten, som dengang var bleven Provst, har været saa nidkar i Udøvelsen af de kirkelige Straffe, at Brudeparret nødvendigvis maatte sone deres Synder, inden de kunde indtræde i den hellige Ægtestand. Hermed er saa den fynske Piges og den franske Tjeners Saga ude. Den gamle Kirkebog melder ikke mere om dem. Et usikkert Rygte fortæller, at der endnu findes levende Efterkommere af Mogens Høgs og Anne Eriksdatters Søn Jørgen.

1662 købte *Valdemar Skram*, en Fætter til Jørgen Høg, Todbøl, men skødede den allerede 1675 til *Otto Skram*, der igen 1682 (eller 1680) solgte Gaarden til Assessor *Lauritz Foss*, Forstander for Sorø Skole. Den daværende Præst i Skjoldborg, Jens Paaske, beklager sig over denne Ejer af Todbøl, fordi han ikke vilde yde de sædvanlige 6-8 Tdr. Korn aarlig til Præstekaldet, men kun betalte Offeret, der var 3 Sldr. til hver Højtid. Foss solgte Todbøl 1698 til *Enevold Berregaard*, Borgmester i Thisted og Ejer af Kjøbygaard. Tre Aar efter (1701) solgte han Todbøl til *Anne Lauritzdatter*, som giftede sig med *Bertel Langballe* til Nebel i Vester Vandet Sogn. Bertel Langballe solgte igen Todbøl 1706 til Oberstløjtnant *Erik Zacharias von Kahlen*, der allerede 1689 nævnes som Ejer af Vesløgsgaard paa Hannæs. Præsten i Øsløs, Hr. Steenstrup, omtaler i sin Indberetning fra 1690 Zacharias v. Kahlen som en overmaade godgørende Mand. I Løbet af et Aar havde han givet Præsten 4. Tdr. Rug og 4 Tdr. Byg samt ofret i alt 12 Rdl. i Penge, hvilket i Forhold til Tidens almindelige Fattigdom maa anses for et meget stort Offer. Hr. Zacharias v. Kahlen boede paa Todbøl i 20 Aar, men var meget fattig, havde en stor Gæld og døde, 79 Aar gl., den 13. Febr. 1726. Han blev begravet sønden for Alteret i Skjoldborg Kirke, hvor hans Ligsten endnu ses indmuret i Korets søndre Væg. Et Sagn beretter, at han paa Grund af fortvivlede økonomiske Omstændigheder berøvede sig selv Livet; Præsten i Skjoldborg, Fr. Langebeck, har ogsaa i Kirkebogen tilføjet paa Latin, at han blev begravet uden Ceremonier, hvilken Oplysning synes at bekræfte Sagnets Rigtighed. Men Herren til Todbøl blev alligevel begravet inde i Kirken ved Siden af Alteret. Havde det været en simpel Mand, som havde undlivet sig selv, vilde hans Legeme næppe engang have faaet Lov til at komme i indviet Jord. Efter v. Kahlens Død brød Uvejret løs over hans Enke Marthe Sabine Claudi. Hun blev straks erklæret fallit, og Gaarden solgtes ved Auktion til Kammerraad *Claus Caspersgaard*, Amtsforvalter over Dueholm, Ørum og Vestervig Amter. I Aaret 1740 oprettede denne Ejer af Todbøl og hans Hustru Marie Dorthea Thomasdatter et Legat for fire fattige Gaardmandsenker, i hvilken Anledning der blev opført et Hus øst for Skjoldborg Kirke til Beboelse for Enkerne, og til deres Underhold henlagdes Kongetienden af Skjoldborg Sogn, 80 Tdr. Byg aarlig. Værdien af disse 80 Tdr. Byg var i Følge de sidste ti Aars Kapitelstakst kun 80 Rdl., hvorfor det bestemtes i Legatfundatsen, at "saafremt Todbøls Ejere skulde vorde til Sinds at oppebærge Tienden paa Kjærven, da skulde de aarlig svare 80 Rdl. til Hospilalet". De Todbøl Herremænd blev dog snart til Sinds at beholde Kornet. thi da Kapitelstaksterne steg hurtigt i de følgende Aar, saa betalte det sig godt at yde de 80 Rdl. aarlig fremfor de 80 Tdr. Byg.

Legatfundatsen, hvis kongelige Konfirmation regnes fra den 23. Decbr. 1740, er et løjerligt gammelt Aktstykke, hvori der gennem mange Omsvøb og megen gudelig Tale omsider naas frem til, hvad Sagen drejer sig om.

I Fundatsens 4. Post foreholdes i tre Artikler de fire fattige Lemmer, hvorledes deres indbyrdes Levemaade bør være:

”1. Artikel: Samdrægtigen og med Andagt holdes Morgen og Aften gudelig Sang og andægtig Bøn, og den, som er mest bekvem, at forrette Bønnen.

2. Artikel: Siden Hospitalet ligger næst op til Kirken, da, saalænge de er gangføre og have deres Helbred, flittigen søge Guds Hus de ordinære Søndage, andre Helligdage og Bededage.

3. Artikel: a) I Henseende til deres Adfærd og Omgængselen i Hospitalet indbyrdes imellem sig leve kærlig, fredelig og forligelig, og den sundere at gaa den svagere til Haande og Hjælp, og b) enhver for sig at holde dem skikkelig og rent, baade med Hensyn til dem selv og deres Klæder samt deres Værelse, samt for alting omgaas forsigtig med Ild og Lys.

Disse Artikler have enhver for sig nøje at iagttage og holde sig dem efterrettelig. Skulde nogen forse sig derimod, da skal, hvis Brøde bevislig befindes og ikke efter første og anden Advarsel og Formaning kendelig retter og bedrer sig, straks udsættes og en anden efter vores Gods eragtede indtages.”

Fundatsen slutter med et kraftigt Opraab til de kommende Slægter saalydende:

”Naar vi og vores ikke mere er til, men uddøde, da forbliver dette Hospital og tillagte Kongetiendes Indkomst, saa længe Verden staar, ved Todbøl Gods, og for denne Stiftelse kræver og forlanger vi og vores ej andet til Erkendtlighed af Todbøl Ejere, Mand efter Mand, som heraf nyder godt for deres Gods, skal være forpligtet til i alle Maader at holde sig foregaaende Poster efterrettelig, holde Hospitalet vedlige og besørge de fattiges (Begravelse?), deres tillagte Portioner rigtig at betale og i alt dermed bruger retfærdig Omgang, som de i sin Tid paa den store Doms Dag (for) den højeste Gud med en usaaret Samvittighed agter at (fremtræde) og for Alverden viser det.”

Faa Aar efter, rimeligvis 1743, da Caspergaard fyldte sit 70. Aar, forfattede Præsten i Skjoldborg, den berygtede Ole Kam eller Oluf Kamp, et Digt til hans Ære. Dette Digt, der minder noget om Wadskjærs peblende Blodopkog til Kong Chr. VI, er bleven bevaret af Todbøls nuværende Ejer og lyder i sin indsmigrende og højttvarende Pathos saaledes:

”Til skyldig Tak, til taknemlig Erindring for alt beviste Godt og for enhver Velgerning ofres disse

faa Linjer til velædle og velbyrdige Claus Caspergaard, Herre til Todbøl, Hans Kongelige Majestæts Kammerraad. desuden Amtsforvalter over Vestervig og Dueholm Amter, hans Gebursdag den 12. Februar (1743), da han indtræder i sit 70. Aar. Af hans højforbundne Tjener:

Hr. Kammerraad! Han nu syv Gange ti Aar regner udi sit Livets Løb, da Almanakken tegner i Dag den tolvte Dag i Blidemaaned; det syv Gange ti Aars Tal er og fra Himmelen. Det Tal fra Himmelen er og blandt de fuldkommendes, Fuldkommenheden maa fra Himlen og sendes, og dersom Jorden har vel nogen, som der maa udaf Fuldkommenheden faa Præg og Stempel paa, da drister jeg mig til Hr. Caspergaard at nævne. Om blege Avind end vil briste slet og revne, en Mand, hvis Elv i tusind Strømme gaar, hvis Ros skal derfor staa til Evigheds Aar. Hans Ære og hans Dyd jeg tit i Tanker vejer og ofte tænker paa det gode, som han ejer, men naar jeg Facit gør, befindes han ej faar saa megen Ære, at hans Dyd jo Vægten staar. Hans Hjerte fuldt af Ynk, hans øje fuldt af Naade, hans Haand er fuld af Hjælp til manges Savn og Baade, han staar som udi Brand af Kærlighedens Ild og mod de trængende er mere end som mild. Som Solen, naar den højt paa Himlens hvalte Bue rundcirklet gaar udi sin Himmelgang og Stue har alle nok udi, at den sit Lys udslaar til Stjernerne, som der ved hendes Side gaar, men og den dybe Jord, den ringe Dal og Tue fornemmer hendes Kraft og hendes Lys kan skue, saa ligeledes jeg Hr. Caspergaard anser mod fattig Lazarus, som naadig sig betor, det Skjoldborg vidne kan, hvor Hospitalets Lemmer hans Navns berømmelse i evigt ikke glemmer, han har bygt der et Hus for fire Lemmer, men Gud bygger ham et Hus igen i Himmelen. Min Pen den vilde vel paa min og Skjoldborg Vegne for Efterkommerne og for al Verden tegne med gyldne Tal og Tak al hans Goddædighed, som hele Thyboland med mig fuldkommen ved, men ak! min skjældre Pen ved ej, hvad den vil gøre, den famler ved hvert Ord, som den vil her fremføre, dens Saft er alt for svag, min Pensel er for slet, at ret fuldkommen kan afskilde hans Portræt; men som et Gedehaar blev ofret af en Stakkel i fordum Israel til Herrens Tabernakel, og som hin Bønde, der bar frem en Haandfuld Vand til den, som ejede det ganske hele Land, saa vil jeg, som jeg kan i Dag og her fremtræde for min Hr. Kammerraad med Hjertet fuldt af Glæde og ofre hannem Tak, med at Gud selv vil lønne ham for hans Godheds rige Elv. Saalænge som der er en Bibel i vor Kirke, saalænge Præsten skal Guds Lære der udvirke, saalænge som der er den haarde Kamp og Sten i Hospitalets Mur til Ly for arme Ben, saalænge Skjoldborg By skal have Mark og Enge, vil Eftermanden og hans Rygte vidt forlænge, og vi, som leve nu, hans Rygte vidt forlænge vil, at længe spare ham endnu fra Dødens Land, det bede vi vor Gud, du altid Gud vil hans Skjold og Borg vist blive, naar Gud sin Vingaardsmand skal Løn for Arbejd give, i hvilket Haab jeg nu min Pen nedlægge vil, og endelig tilsidst et Suk kun vil fremsætte: Tak, høje Himmelgud! som Caspergaard beklæder med Ære og med Gods, hvorved sig Skjoldborg glæder, men først og sidst den, som hans Godhed kender, hans Tjenere, som er tillige Skjoldborg Præst.”

Caspergaard blev adlet 1748 og fik Titel af Justitsraad. Aaret efter døde han, 76 Aar gl., og blev begravet i Skjoldborg Kirke, hvor han (i Følge Danske Atlas) havde indrettet sig en muret Begravelse, der dog forlængst er borte. Hans førnævnte Hustru, Marie Dorthea Thomasdatter, døde 1744, kun 42 Aar gl.

Efter Caspergaards Død blev hans Søn, der ogsaa hed *Claus Caspergaard* og var Kammerjunker, Ejer af Todbøl, men han har sikkert ikke selv boet paa Gaarden, thi samme Aar (1749) bortforpagtede han det hele til Amtsfuldmegetig *Niels Sorrensen* af Thisted, som saa administrerede Godset indtil sin Død 1763. Niels Sorrensen, der stiftede et Legat for Skoleholderen i Kallerup, er begravet i Kallerup Kirke, hvor der ved Korets Nordvæg er rejst en smuk Ligsten til Minde om ham. Denne Ligsten er forsynet med en ejendommelig, udførlig Indskription, næsten en hel Ligpræken, der lyder saaledes:

”Herunder hviler i et ærefuldt Opstandelsessaab den forkrænkelige Del af velædle Signr. Niels Sorrensen, forhen Forvalter og Forpagter paa Thodbøl, som ved en lykkelig Fødsel af christelige, velfornemme og høyaagtede Ægte Forældre paa Ostrup nød Indgang til Verden den 5. Oktobris 1697 og ved en salig Igjenfødsel formedelst den høyhellige Daab nød Indgang til Guds Naades og de Helliges Samfund Dom. post. Trin. samme Aar. Han nød en lykkelig Opdragelse først i Forædres hus til han var 11 Aar, siden hos sin Morbroder velædle og velbyrdige Hr. Krigs- og Landkommis. og Amtsforvalter Spørring i Aarhus til han var 26 Aar. Fra 1723 til 1725 forestod han Fuldmægtigtjenesten ved Randers Amptstue, da han tiltraadte Fuldmægtigtjenesten ved Thisted Amptstue og continuerte samme i 24 Aar. Anno 1749 fik han Thodbøl Gaard og Gods under Administration, som vedvarede til 13. Martii 1763, da han sammesteds ved en salig Død blev som en tro og berømmelig Tjener, baade for Gud og Menneskene, afskediget og indgik til den himmelske Herres Glæde i hans Alders 66. Aar.

Ved Troskab, Flittighed
fortæredes hans Kræfter,
til Døden fældet ned
hans Liv, men han lod efter,
hans Dyds Amindelse
med Ære til enhver,
som er ret dømmende
og haver Dyden kjær.
Hans Tjeneste er endt,
hans Regnskab er clareret,
hans Sjæl er himmelhent
og i Guds Aasyn glædet.
hans Aske hviler her, hans Ære, Rygte maa
ej dø, men være kjær hos store og hos smaa;
hans Levnets Timeglas er ærefuldt udrunden,
han har i Liv og Død al Modstand overvunden.
Her skal (hans) Ære, Navn i Marmor printet staa
til Himlens Poli to hverandres Punkter naa.”

Samme Aar som Niels Sorrensen døde, solgte den unge Caspergaard Godset til Løjtnant *Andreas Sommer*, som faa Aar efter døde af en tærende Sygdom, kun 39 Aar gl., og blev begravet i Skjoldborg Kirke den 9. Juni 1768.

Løjtnant Sommers Fader, Commerceraad *Niels Sommer*, overtog saa Godset efter Sønnens Død, og oprettede 1782 Stamhuset Todbøl med i alt 561 Tdr. Hartkorn. Han døde, 86¹/₄ Aar gl., paa Todbøl den 21. Februar 1786, og hans velbyrdige Lig blev den 19. Marts s. A. hensat i Todbøl aabne Begravelse i Skjoldborg Kirke.

Den sidste velbyrdige Herre af Todbøl var *Peter Severin Fønss* til Grevskabet Løvenholm og Hevringholm etc., kongelig Majestæts Kammerherre, Generalkrigskommisær, Oberst, virkelig Justitsraad, Amtmand og Landsdommer i Nørre Jylland.

Han var en saare mægtig og virksom Mand og levede i den heldige Tidsperiode; der indtraf for Danmark i Slutningen af det 18. Hundredeaar; men saa snart Tiderne viste Tegn til Ugunst, skyndte han sig med at sæge og uparcellere sine mange Ejendomme. Til Stamhuset Todbøl knyttede han i Aaret 1793 Boddumbisgaard i Boddum Sogn, men allerede i 1799 fik han kongelig Bevilling til at erstatte Stamhuset med en Fideikommisskapital, og nu begyndte Udstykningen af de mange Ejendomme. Den 11. Januar 1800 solgte han Hovedgaarden Todbøl med 19 Tdr. 7 Skpr. Hartkorn for 12,300 Rdl. Courant til et Konsortium paa fem Mænd fra Hundborg, deriblandt Todbøls senere Eneejer Jens Christensen Harkjær. Fønss forbeholdt sig dog fire Tørveskifter og det søndre Hus i Borggaarden med Ret til uhindret at nedbryde og bortføre samme inden to Aar fra Dato. Endvidere beholdt han Skjoldborg Sogns Kongetiende og Todbøl Hospital. Det er sandsynligvis ham, der har fundet paa at tage Tienden paa Kjærven og saa give 80 Rdl. til de fattige Enker om Aaret. Ellers var der ingen Grund til, at han ved Gaardens Salg forbeholdt sig Tienden og Hospitalet, hvis der intet havde været at tjene derved, men han har ogsaa i Følge de gamles Beretning været en dreven Forretningsmand. Kongetienden solgte han saa siden til en Del af Skjoldborg Sogns Beboere, efter Sigende for 5300 Rdl. Af dette Beløb deponeredes der 2000 Rdl., for at de 80 Rdl. aarlig til Todbøl Hospital kunde tilvejebringes, og de øvrige 3300 Rdl. puttete Hr. Fønss vel sagtens i sin egen Lomme. Der siges endvidere, at da der blev anlagt Sag mod ham, tabte han ved Underretten, men vandt ved Overretten; han var jo Landsdommer over Nørre Jylland. Det var ogsaa ham, der i Aaret 1790, da Skjoldborg Kirke var bleven brøstfæddig, fik kongelig Tilladelse til at tage Blytaget af Kirken og erstatte det med et Tegltag. Samme Aar fremkom en Klage fra Beboerne i Skjoldborg over det haarde Arbejde, som de maatte udføre ved Kirkens Reparation, og i

denne Klage bad de om at faa Arbejdets Størrelse fastsat. Hvorvidt Klagen nyttede dem noget, vides ikke.

Fønss døde 1824.

Ved Salget af Todbøl 1800 blev det bestemt, at Ejendommen skulde overtages af Konsortiet den 1. Maj s. A., og Vaarsæden skulde saas ved Hjælp af Hoveribønder. - Som Kuriosum kan anføres, at der paa Hovedgaarden Todbøl dette Aar skulde saas 12 ½Td. Rug, 20 Tdr. Byg. 48 Tdr. hvid Havre og 40 Tdr. sort Havre. Allerede den 16. August 1804 havde Køberne betalt de 12,300 Rdl. til Fønss, hvorefter de fik Skøde paa Gaarden, men kort Tid efter solgte de Todbøl til *Knud Iversen Møller* der atter den 20. Septbr. 1805 solgte Gaarden uden Besætning til *Peder Christiansen Stokholm* for 10,000 Rdl. Hartkornet var nu kun 12 Tdr. 5 Skp. Stokholm solgte endelig Todbøl den 12. Decbr. 1807 for 9900 Rdl. til fornævnte *Jens Christensen Harkjær*, hvis Sønnesøn er Gaardens nuværende Ejer.

Kilder: Danske Atlas. Traps Danmark og flere Værker.
Aagaards Beskrivelse over Thy samt en Del utrykte Aktstykker.